

Geef een steen een nieuw leven

De meeste grafstenen zijn gemaakt van prachtige, miljoenen jaren oude natuursteen. Maar wist u dat deze stenen na verwijdering van het graf verloren gaan in het wegdek?

Opzettend zonde, zeker wanneer

Pril leven voor circulaire grafsteen

Waarom granieten grafstenen uit China en India hierheen slepen, als er op Nederlandse begraafplaatsen honderdduizenden zerken staan waarvan je weer een nieuw grafmonument kunt maken? Het hergebruik vermijdt kinderarbeid en vermindert milieubelasting, maar kampt met het stigma van tweedehandsje.

HARRY PERRÉE

Op begraafplaats Zuylen in Breda beent directeur Roel Stapper naar een grafveld aan de rand. Dát is 'm, wijst hij even later naar een grijsrose granieten grafsteen. Nee, beamt hij, je kunt aan het grafmonument niet zien dat het al eerder op een ander graf heeft gestaan. Dat komt omdat de steen in feite net zo nieuw is als een grafsteen die vers geïmporteerd is uit India of China. Graniet is miljoenen jaren oud en of je nu een steen bewerkt die uit een groeve komt of een steen die daarna twintig jaar op een begraafplaats heeft gestaan, het blijft

dezelfde steen. Zo bezien is er een reservoir van honderdduizenden grafstenen op Nederlandse begraafplaatsen die, als de grafrechten zijn vervallen, opnieuw geplaatst kunnen worden.

En dat is precies het doel waar Circle Stone van Greenleave, een stichting van dertien uitvaartorganisaties die de uitvaartsector willen verduurzamen, zich sinds voorjaar 2018 op richt. "Het overgrote deel van grafstenen is van graniet", legt duurzaamheidsadviseur Eva Froger van Circle Stone uit. "Dat komt meestal uit China of India en wordt vaak geproduceerd onder slechte

omstandigheden. Er is sprake van kinderarbeid en gevaarlijke arbeidsomstandigheden. Ook kost het enorm veel energie en is er het transport."

Wegfundering

Eenmaal in Nederland staan de grafstenen tien of twintig jaar op een graf. Nabestaanden kunnen de grafrechten verlengen. Doen ze dat niet, dan wordt de grafsteen vroeg of laat geruimd. En dan? Stapper: "Wat er nu gebeurt, is dat ze worden vermalen en laagwaardig hergebruikt als wegfundering." Zo gaat het althans op bijna alle begraafplaat-

sen. In Zuylen is deze werkwijze sinds 2018 aangepast. “Wij ruimen hier twee keer per jaar. Voorheen gingen de stenen in een container en werden ze vergruisd. Nu markeren we de grafmonumenten en vragen we steenhouwers te kijken welke ze opnieuw kunnen gebruiken. Die kunnen ze er dan uithalen.”

Hergebruik van een grafmonument kan volgens Froger heel simpel door er een laagje vanaf te slijpen of er kan een nieuw ontwerp van worden gemaakt. “Circle Stone wil dat ‘iedereen binnen een beperkt aantal kilometers bij een steenhouwer terecht kan die dit aanbiedt.’ Dat is niet zo makkelijk als het klinkt. “Niet iedere steenhouwer is in staat dit aan te bieden.” Zo is er speciaal gereedschap voor nodig, maar veel steenhouwers zijn eigenlijk alleen maar handelaar: ze bestellen hun stenen kant en klaar in China of India, op maat gezaagd, gepolijst en soms met de letters erop of erin gegraveerd.

Taboe

Momenteel verkopen dertig ondernemers in Nederland Circle Stone. Jérôme Petit is een van de dertig, maar de vraag houdt niet over. Op een Bredaas bedrijventerrein loopt directeur Karel Mul vanuit de showroom door de werkplaats naar buiten. Daar, achter de rekken met voorraden natuursteen, liggen een stuk of vijf granieten grafstenen tussen woekend onkruid te wachten op hergebruik. De stenen liggen er al driekwart jaar, zo verklaart Mul het onkruid. Afgelopen jaar heeft hij drie of vier stenen van Cir-

‘Hergebruik kan door er een laagje vanaf te slijpen of een nieuw ontwerp te maken’

cle Stone verkocht, schat hij. Eis is dus nog het nodige missiewerk te volbrengen. “Het is nu een taboe”, aldus Froger. Ze wil dat nabestaanden zich bewust zijn van de keuze die ze hebben. En men moet weten dat er een alternatief is. “Daarvoor trainen wij de uitvaartverzorgers die deelnemen aan Greenleave. Tijdens een gesprek met nabestaanden, als de uitvaart geregeld wordt, willen we dat dit onderwerp onder de aandacht komt. Dat is lastiger dan de kist, want die komt hoe dan ook aan bod. Een grafmonument is tien stappen verder.”

Tweedehandsje

Er is nog een drempel die hergebruik in de weg staat, vervolgt Froger. “Als je het ziet als tweedehandsje, heeft dat voor veel mensen een stempel: ‘dat wil ik niet’ of ‘het zal wel heel goedkoop zijn’. Ik denk dat de steenhouwer kan uitleggen welke werkzaamheden er bij komen kijken. Zo moet hij met de takelwagen de steen ophalen en betaal je bij stenen uit China en India niet voor de daad-

werkelijke kosten vanwege gedwongen arbeid, slechte arbeidsomstandigheden en impact op het milieu.”

Steenhouwer Mul ziet het net wat anders. “Tachtig procent van de mensen die hier binnenkomt, weet wat ze willen.” En dan gaat hij niet beginnen over een circle stone. Toch zou hij wel wat meer kunnen doen, geeft hij eerlijk toe. “Twintig procent van mijn handel is grafstenen. Ik ben er minder mee bezig dan iemand die alleen maar grafstenen doet. Misschien moeten we er meer actie op ondernemen. Dan moet ik die stenen die ik van de begraafplaats haal netjes en schoon maken.” Zodat hij in zijn showroom ook een circle stone kan laten zien.

Wereld te winnen

Hoe dan ook, er valt nog een wereld te winnen. In 2018 werden volgens Froger 19.444 grafstenen in Nederland geïmporteerd. Het hergebruik ligt op dit moment op enkele tientallen per jaar. “De impact is klein, maar we zijn nog maar anderhalf jaar bezig.” Op begraafplaats Zuylen loopt directeur Roel Stapper terug naar zijn kantoor. Onderweg wijst hij naar een platte, zwarte grafsteen, slim geplaatst tussen crematorium en parkeerplaats, waar jaarlijks tienduizend mensen langslopen. ‘Circle Stone’ staat in grote letters op de steen. Daarbij een bordje met tekst en uitleg, zodat passanten zien dat, eenmaal op de begraafplaats, een hergebruikte steen in niks afwijkt van een ‘nieuwe’ steen. ●●●

